

VISSZAVONÁSIG ÉRVÉNYES

Úgy tetszik, tévedtem, amikor ez évi januári számunkban beismertem tévedésemet, kijelentvén, hogy korábbi tamaskodásom-ra rációval mégiscsak felépül az új Nemzeti Színház az Erzsébet téren. Korai volt a szépségszifon elfojtása. Szertelen képzeletem irracionális, transzcendens magasságokba ragadott, holott megtanulhattam volna, legalább százhatvan év negatív tapasztalatából, hogy kár előre inni a medve bőrére, ha a Nemzeti Színházról van szó.

Nálunk a Nemzeti Színház nem szokott föl-épülni.

Az időnként szádba szökkenő, borzongatóan szép gondolat - végleges és méltó hajlékot emelni a nemzet színházának - visszavonásig érvényes.

Ezt a cikket október 30-án írom, egy nappal azután, hogy az Orbán-kormány úgy döntött, nem építi föl az Erzsébet téren a Nemzeti Színházat.

A döntés következményeiről vannak bizonyos sejtéseim (az okairól is, sőt ezek többek, mint sejtések), néhány fejleményt illetően hosszabb-rövidebb távra szóló prognózisokba mernék bocsátkozni, de ezek egy része a cikk megjelenésének idejére elavulna. Nekünk amúgy is az egy hónappal korábbi múlttal kell elszámolnunk.

Lapunk október 4-én, a Színkritikusok Díjának átadásán jelentette be, hogy saját alapítványának elkülönített számláján közadakozást kezdeményez az Erzsébet téri Nemzeti Színház föl-építésére. A felhíváshoz két hét alatt több mint kétszázan csatlakoztak aláírásukkal és pénzbe-
fizetésekkel, legnagyobb részén színházi emberek. A csatlakozók névsorát a befizetési csekk elkészültéig és szétküldéséig tettük közzé a napilapokban; úgy gondoltuk, hogy a nyilvánosság első hullámára addig van szükség, amíg a folyamat beindul, és bizonyos értelemben önműködővé válik. Regisztrálni kezdtük azokat a művészeketől származó ötleteket, amelyek a további gyűjtőakciókra - külön előadások, föllépések, gálaműsorok szervezésére vonatkoztak. Körvonalazódni látszott, hogy az adakozásból három év alatt jelentős - akár milliárdos - összegek gyűlhetnek össze, annál inkább, mert egyes cégek, vállalatok, gazdasági társaságok jelezték, hogy a kormány pozitív döntése után hajlandók lesznek komoly adakozásra. Minden tekintetben úgy látszott: sikerülhet mozgósítani a társadalmat a Nemzeti érdekében, és ezzel az erkölcsi támogatáson túl anyagi segítséget is följárni az építkezés folytatásának egyetlen akadályként a forráshiányt megjelölő kormánynak.

Nem szívesen említem, hogyan fogadta jó szándékú gesztusunkat a magas hivatal. Az olyan kijelentések, hogy „a színkritikusokat felvonul-
tató kezdeményezés teljes ellentétben áll a meg-
hirdetett költségtakarékosság elvével”, önma-
gukat minősítik.

Magyarázatot kíván viszont, hogy miért egy szakmai folyóirat vállalkozott az össznépi adako-
zó kedv fölszításának Gobbi Hilda-i szerepére, amely nem tartozik a „profiljába”. Ennek két oka van. Az egyik éppen a szakmai lelkiismeret élesz-
tése. A színházi érdekképviseleti szervezetek jól működnek ugyan, de nem tudják vagy nem akar-
ják megjeleníteni - kénytelen vagyok dagályos-
nak tűnő kifejezést használni - a színház ethoszát. A Nemzeti Színházzal kapcsolatban ki-
derült, hogy miközben bedugultak a korábban mindenhatónak tartott informális csatornák (megdőlt az illúzió, hogy az egyetlen személyben egyesülő ész, erő és oly szent akarat hatni tud a legmakacsabb, szintén egyszemélyes ellenállás-
ra), továbbá hogy a minisztérium az általa meg-
hívott és kinevezett színházi tanács tanácsára sem hallgat, ezalatt a színházi szakma változatlanul nem tudta érvényesen artikulálni a nemzeti színházi eszmét és az ebből következő, az épületre vonatkozó követelményrendszerét.

Hogyan tudhatta volna akkor a magának érezni a Nemzeti Színház ügyét a szélesebb köz-
vélemény? Ez a másik ok, amiért megindítottuk a közadakozást: hogy magunk mellé - a színház-
művészet távlati érdekei mellé - állítsuk a társad-
alom közömbös, vagy ami még keservesebb, ellenséges részét. (Az utóbbiak táborát növeli, hogy általában azok az információk áradnak a médiából - társulatmegszűnések, igazgatókine-
vezési torzalkodások, anyagi gondok -, amelyek mint a színház „viselt dolgai” rossz bizonyít-
ványt állítanak ki a szakmáról.)

Még ebben a veszített helyzetben sem késő összefoglalni azokat a föltételeket, amelyek elen-
gedhetetlenek ahhoz, hogy a Nemzeti Színház, ez az európai színjátszásban tradicionális intéz-
mény a jövő évezredben képes legyen megfelelni mind nemzeti jellegéből, mind színházszakmai feladataiból következő küldetésének.

A Nemzeti Színház az európai nemzetállamok kialakulása óta a nemzeti nyelv, a nemzeti dráma és a nemzeti színjátszás reprezentatív gyűj-
tőhelye. Ezt a szerepét megőrzendő mindenek-
előtt inspirálnia kell új művek születését, és al-
kalmassá kell válnia ezek előadására, függetlenül attól, hogy műfaji, stílusi és színháztechnikai szempontból milyen követelményeket támaszta-
nak. Ápolnia kell a klasszikus drámahagyományt, gondoskodnia kell a külföldi klasszikusok rendszeres újrafordításáról. Nyitottnak kell lennie a színházművészetet megújító törekvések előtt. Képesé kell válnia a legkülönbözőbb -
hagyományos és modern - színházművészeti eszközöket és színháztechnikákat felhasználó előadások létrehozására és befogadására, nemzeti és nemzetközi fesztiválok lebonyolítására, műhelymunkák és szakmai kurzusok szervezésére, valamint működésének nyomtatott formában és videotechnikával történő dokumentálására.

Az előbbiekből következően a Nemzeti Szín-
ház a nemzeti kultúra kiemelt intézménye, amely a színházművészet legkiválóbb művelőinek köz-
reműködésével politikai, ideológiai szándékoktól és a piaci viszonyoktól függetlenül működik. Te-
vékenységét kizárólag a művészi minőség hatá-
rozhatja meg, ezért birtokában kell lennie az eh-
hez szükséges kiemelt anyagi és technikai felté-
teleknek. Legalább két játszóhellyel kell rendel-
keznie: egy változtatható szerkezetű nagyobb térrel, amely alkalmas különböző típusú térfor-
mák kialakítására (rivaldaszínpad, arénaszínpad, térszínpad stb.), valamint egy műhelymunkához, az új színházi nyelv kiműveléséhez és a társulat teljes foglalkoztatásához elengedhetetlen stúdió-
val. A Nemzeti Színház mindenkor vezetésének maximális autonómiával kell rendelkeznie a tár-
sulat, a repertoár és a művészi működés kialakí-
tását illetően. A vezetés felelőssége, hogy meg-
nyerje a nyelvét, kultúráját, hagyományait és európaiságára jogosan büszke országos közvé-
lemény támogatását. Ehhez széles körű és rend-
szeres tájékoztatásra, valamint a legteljesebb nyilvánosságra van szükség. Tarthatatlan álla-
pot, hogy a százhatvan éve fölépülni képtelen Nemzeti Színház folyamatos civódások, huzavo-
nák és viccelődések tárgya. Amíg a nemzeti szín-
házi eszme nem foglalja el a köztudatban az őt megillető helyet, nem várható el, hogy szűkmar-
kú és a művészet iránt érzéketlen pénzügyi kor-
mányzatok indítatva érezzék magukat egy jövőnk szellemi-kulturális értelemben megha-
tározó, de gazdaságilag „haszontalan” beruhá-
zás skrupulusok és megszorítások nélküli finan-
szírozására.

Nem árt ezeket az alapelveket egyszer végre leszögezni, akár most is, amikor visszazökken-
tünk a „normális” kerékvágásba, és a Nemzeti Színház föl-
építése ugyanolyan illuzórikus távol-
ságba került, mint legutóbbi egyetlen esztendő kive-
ze az elmúlt százhatvan évben bármikor.

A tájékoztatás tisztessége megkívánja, hogy közöljük: mivel a Színház Alapítvány közadako-
zásra való fölhívása a szakmai próbát kiállt, a jövő század színházszellemét megvalósító Erzsébet téri épületre vonatkozott, az Alapítvány számlájára érkezett befizetéseket visszautaljuk az adakozóknak. Ezúton is köszönjük támogatásu-
kat, valamint Társadalmi Ellenőrző Bizottságunk Kossuth-díjasainak - Kállai Ferencnek, Molnár Piroskának, Petrovics Emilnek, Szabó Istvánnak és Székely Gábornak -, hogy első szóra, habozás nélkül és lelkesen mellénk álltak.

Vörösmartyval vigasztalhatjuk őket is, magunkat is: „Lesz még egyszer ünnep a világon...”

